

A mordvin határozók *-k'*, *-k* végzetéről.¹⁾

A mordvin hely-, idő- és módhatározók *-k'*, *-k* végzetéről eddig csak ketten nyilatkoztak. BUDENZ a *kodak* 'mihelyt' (*koda* 'hogy, ahogy')-félék *-k* végződését nyomatékosító hangnak tartja (NyK. XIII, 40, 101). KLEMM is csupán annyit mond, hogy az efféle *-k* végzet függelékhang (NyK. XLV, 378). Több más kutatónak is szeme elé került már ez a végződés, de megmagyarázni egyikük sem próbálta.

Ez a *-k'*, *-k* végzet a mordvin nyelvben kétféle eredetű. Egyik része a M *k'ige* 'úton' (bizonyára csak véletlen, hogy ennek a M határozónak E alakját eddig nem találtam), másik része az E *-jak* M *-ka*, *-k'e* stb. 'is' szóból való csonkulás eredménye.

1. M *k'ige* 'úton, mentén'.

A M *k'ige* határozó a md. *k'i* 'út' szónak *-ge* prolativus-ragos alakja: M *katšamkigä* 'füst mentén' (Sgy.) | M *porozna kigä* 'barázda mentén' (Sgy.) | M *ša kigä* 'azon az úton' (Sgy.) | M *taloň kigä* 'téli úton' (Sgy.) || M *kigä-jannäva* 'különböző utakon' tkp. 'úton-ösvényecskén' (Sgy.) || Előfordul *-va* prolativus-raggal is: M *kizon kiva* 'nyári úton' (Sgy.).

Ez a *k'ige* aztán mint határozószó más határozószónak, de néha más szófajnak is végéhez függesztve 'már, azonnal' jelentésű lett (vö. magy. *nyomban*): M *davnokige* 'már régóta' (Sgy.) | M *ša itatkiga* 'még azon este' (Sgy.) | M *ingol-kigä* 'először is' (Sgy.) | M *jomblakskigä*, *jomblaňakigä* 'kicsi kortól kezdve' (*jomblaks* 'kicsinyül', *jomblaňe* 'kicsike'. Sgy.) | M *ta kizondakiga* 'még ez

¹⁾ Rövidítésem: Chrest. = PAASONEN: Mordwinische Chrestomathie. Gramm. = JEVSZEVJEV: Osnovy mordovszkoj grammatiki. Lautl. = PAASONEN: Mordvinische Lautlehre. Sch. = SCHACHMATOV: Mordovszkij etnograficeszkij szbornik. Sgy. = Saját gyűjtésem a moksamordvin cyrill-betűs kiadványokból. Valks = JEVSZEVJEV: Erzänj-ruzonj valks (Erzä-orosz szótár). IX v. XII = a SUSAIK. IX. vagy XII. kötete (PAASONEN erzä-mordvin szövegei).

évben' (Sgy.) | *pervajkiġa*, *pervajkige* 'első sorban' (Sgy.) | M *šakigü* 'tüstént' (vö. fentebb *ša kigü* 'azon az úton'. Sgy.) | M *stanakigü* 'szintügy' (*staŋe* 'ügy'. Sgy.) | *vasenŋsü šinakigü* 'mindjárt az első napon' (Sgy.) | M *ombotsü šinakigü* 'mindjárt másnap' (Sgy.) | M *šobdava-k'ige*, *šudavakigü* 'már korán reggel' (Chrest. 136, Sgy.) | M *tadočakigü* 'még az idén' (*tadšče* 'az idén'. Sgy.) | M *pälü talistakigü* 'a tél kellős közepén' (*pele talästü* 'a tél közepén'. Sgy.) | M *tundakigü* 'mindjárt tavasszal' (Sgy.) | M *ul'k(ä)-k'ige* 'nemrég' (Chrest. 147; E *ul'ko* ua.) | M *vandjikiġa* 'mindjárt holnap' (Sgy.).

Ennek a *k'ige* szóalaknak *k'ije* (a cyrill-betűs írásban *kija*, *kije*, *kie*) változata is van, sőt *k'i* alakká is rövidült. Ezt a *k'i* alakot tehát nem a *k'i* 'út' alapszónak, hanem a *k'ige*, *k'ije* meg-rövidülésének, csonkulásának kell tartanunk: M *kunar(a)kigü*, *kunarkigü*, *kunarakijä*, *kunarakije*, *kunarkija*, *kunar(a)kie*, *kunarki* 'régóta' (NyK. V, 174, XVI, 383, Sgy.; *kunara* 'régen') | M *ranakigü*, *ranakija* 'korán' (Sgy.) | M *vašakigü*, *vašakigü*, *vastse kigü*, *vasenkigü*, *vasenkiä*, *vasenkie*, *vasentsekigü*, *vasentsekigü*, *vasendakigü*, *vasendakige*, *vasendakija*, *vasendaki* 'először is, első sorban' (Sgy.; *vaš'e*, *vaštše*, *vaš'en*, *vaš'ontše* 'első', *vaš'enda* 'először') | M *sä veŋakie* 'még azon éjtszaka' (*še veŋe* 'azon az éjtszakán'. Sgy.)

Az E *valdo* M *valdä* 'világos' szónak származéka E *valtsk'e*, *valsk'e*, *valksk'e*, s 'korán reggel' jelentésén (Chrest. 150, Valks 57, 186) kívül másodlagos 'a reggel' jelentése is van (Valks 57). Ragos alakjai is vannak: *valékiš* 'a reggel' (Sch. 281), *valékes*, *valékiš* 'reggelig' (Sch. 194, XII, 105). A *valtsk'e* alapszónak van *valck'i* változata is (Sch. 243, 349, 366, 420, XII, 66). A szónak *-k'e*, *-k'i* végzete azonos a M *k'ige*, *k'ije*, *-k'i* szóalakkal (l. lejjebb E *seske*, *teske*, *tosko*), *valts-* eleme a *valdo* 'világos, szónak *-s* illativus-ragos alakja, a *vals-*, *valks-* elem pedig a md.-ban ablativusnak érzett *-do* elhagyásával az *-s* illativus- és *-ks* translativus-ragos alakja a *val-* alapszónak.

A M *k'ige* szóalak azonban nem csupán *k'ije*, *-k'i* (E *-k'e*)-vé, hanem minden bizonnyal a hangsúly eltolódása következtében *-k'*, *-k*-vá egyszerűsödött: M *tänikigü*, *tänikije* (ez az adat NyK. V, 193. l. való), *tänikie*, *tänik*, *tänioġ* (a *-k* ismétlésével *tänioġok* NyK. XIII, 101, l. még *täčikok* 'még ma' uo.)' még most, épen most, mától kezdve' (Sgy.).

Különösen sok változata van a M *estä* 'akkor' és a vele e helyt összekeveredett *-ezdä* '-kor' *eza*, *ez* 'oda' határozószónak a *k'ige*-vel való összekapcsolásából: M *estä-kige* (Chrest. 62), *ästakigä*, *ästakige*, *ästakiga* (így egy adatban), *ästokige*, *ästkigä*, *istakigä*, *istakija* (ez az adat NyK. V, 146. l. van), *ästaki*, *estuk* (ez az adat NyK. XIII, 101. l. van) 'azonnal' (Sgy.); M *äzdakigä*, *äzdokigä*, *äzdokige*, *äzdakija*, *äzdokija*, *äztkigä*, *äztkiga*, *äzdkü* (ez az adat NyK. XVI, 379. l. is megvan), M *äzdkie*, *äzdkija* 'azonnal' (Sgy.); M *äzkiga*, *äzkie*, *äzkija* ua. (Sgy.); M *äzkä* 1. 'azonnal' (Sgy.); 2. 'az imént, nemrég' (NyK. V, 159, Sgy.); M *äzk* 1. 'rögtön oda'; 2. 'azonnal' (Sgy.); M *äzk-äzk*, *är-äzk* 'minduntalan' (Sgy.; *er* 'minden'); az *äzk* alakhoz újra hozzáteszik a *k'ige*, csonkultán *-k* határozót: M. *äzkakigä*, *äzkek* 'azonnal' (Sgy.).

Világos ez adatokból, hogy a M *äzkä* 1. 'azonnal'; 2. 'az imént, nemrég' szót a finn *äskän* 'nuper' szóval azonosítani (MUSz. 50) nem lehet.

A md. határozók *-k'*, *-k* végzete tehát egyrészt a *k'ige* határozószóból keletkezett. Igaz, hogy *k'ige*-féle alakot egyelőre csak a moksa nyelvjárásból tudok idézni, de az erzä és moksa *-k'*, *-k* végű határozók, amint látni fogjuk, annyira egyjelentésűek, hogy közös eredetük kétségtelen. Mint fentebb láttuk, az E *valtšk'e* és lejjebb még néhány erzä szó *-k'e* végzete különben is határozottan a md. *k'i* 'út' szónak prolativus-ragos alakjára utal.

M *k'ige* > md. *-k* (*-k'*, *-k'e*).

Ez a *-k* (*-k'*, *-k'e*) néhány szóban a *k'ige* eredetibb *locativusi* jelentését őrizte meg: M *algok*, *-ne* kicsinyítő képzővel *algokonä* 'alacsonyan, alatt' (Sgy.; *alga* 'alatt') | E *tesk* 'itt, ide' (Sch. 3, 9, 12 stb.; *tesē* 'itt', *tezeñ* 'ide'), *teske* 'itt' (NyK. V, 193; *tesē* 'itt'), M *tazk* 'itt, ide' (Sgy.; *tašä* 'itt') | *-ñ* melléknév-képzővel *tastokon* 'innen való, idevalósi' (Sgy.; *tastü* 'innen') | M *vastok*, *vastok-vastok* 'helyenkint' (Sgy.; *vastü* 'hely') | *várgok* 'fönt' (Sgy.; *verge* ua.), *várgok vastoñasa* 'magasan levő helyen' (Sgy.); *várgok vajgelsä*, *várgok vajgelxt* 'hangos szóval, fennhangon' (Valks 82).

Helyhatározói meg ebből fejlődött mód-, állapot- és időhatározói jelentéssel: M *äšlek* 'önmagától, önállóan' (Sgy.; az orosz eredetű *voľa* 'akarat, szabadság' a M *äs voľa*, *äs vole* 'önkényt' Sgy. kifejezésben is használatos; a szó az

E-ben *ola* alakban él, Sch. 26, IX, 176, Chrest. 102) | M *ftšek*, *ftš'ok*, *ftšok*, *vtšek*, *vtšok* 'épen, épenúgy' (Sgy.; a *f'k'e* 'egy' > *f*-váltózást l. NyK. XLIX, 363; a M *ši* 'nap; -ság, -ség' szónak a M-ban is van *tš*-kezdetű alakja: *tetš'i*, *tütš'i*, *taš'i* 'ma' tkp. 'e nap' Chrest. 141, Sgy.; *tütšeeñ* 'mai' Sgy.; *kolmotš'a*, *kolmotšoš* 'minap, nemrég' Sgy.; ? alapszava M *kolmä* 'három'. | E M *isak* 'tegnap' (Sch. 21, IX, 26, NyK. V, 162, Sgy.; E *iseñ*, *isiñ* 'tegnapi' Sch. 529, Valks 154; M *isateñ* ablativus -*l'ē*-raggal és -*ri* melléknévképzővel 'tegnapi' Sgy.; *isätsä* ua. Sgy.) | E *istak* (NyK. V, 199, XIII, 101, Sch. 15, 27, 44 stb., Chrest. 66), *šlak* (NyK. V, 199, XIII, 101, IX, 86, Chrest. 66), *šlako* (NyK. V, 206, Valks 36, 108) 'így, ügy, ingyen, hiába', M *stak* (NyK. XIII, 101, XVI, 388, Sgy.), *stañak* (Sgy.) ua. (E *išta*, *šta* 'így, ügy', M *sta*, *stañe* ua.) | E *karakšok* 'szembe(n)' (Valks 182), M *karšäk*, *karšok*, *karšek* ua. (Chrest. 73, Sgy.), *karañ-karšek* ua. (Valks 182, Sgy.; E *karšo*, *kartšo* M *karšš-*, *karša* ua. Chrest. 73, Sgy., E *kara-karča*, *karakarčy*, *karady-karča* ua. Sch. 210, 216, 217, 401, 503) | E *kodak* M *kâdak*, *kodak* 'ahogy, mihelyt' (NyK. V, 174, XIII, 101, 102, Sch. 11, 17, 22, 632, IX, 22, 90, XII, 36, 128, Chrest. 79, Sgy.; E M *koda* 'hogyan; ahogy, amint') | E *kosk* — *sesk* 'mihelyt — azonnal' (IX, 90), *kosik* 'mikor, mihelyt' (NyK. V, 176, XIII, 40, 101) M *kozäk* 'ahová csak, mihelyt' (Sgy.; E *košo*, *kozo*, M *kosü*, *kozü* 'hol, hová') | E *kurok*, *kuruk*, M *kuräk*, *kurok* 'gyorsan' (Sch. 35, IX, 50, XII, 78, Chrest. 86, Sgy.; finn *karkaa-* ill. *karata* 'futni', BUDENZ, MUSZ. 408, PAASONEN, Chrest. 86) | M *kuvak* 'amíg', *kuvak* — *sijak* 'amíg — addig' (Sgy.; *kuva* 'merre, amerre') | E M *pačk* 'át' (Sch. 2, 20, 24, XII, 25, Chrest. 106, Sgy.; vog. *pušši* 'durchgehen', szam. *pöčan* stb. 'hindurchgehen', PAASONEN, Beitr. 120, SETÄLÄ, Stuf. 65, Verw. 30, DONNER K., Aul. Lab. 167; ? finn *pahkaa*: *tulin pahkaa* 'veni ex inopinato, praecipitanter, grades weges', UOTILA: Virittäjä 1928:306) | E *sesk*, *sesk'e* 'oda, ott, rögtön' (NyK. V, 199, XIII, 40, Sch. 628, IX, 74, Chrest. 122; *šeze* 'oda', *šése* 'ott') | M *sijak* 1. 'folyton'; 2. 'tüstént', *kuvak* — *sijak* 'amíg, — addig' (Sgy.; *šije*, *šija* 'ott, arra') | M *taftak* 'így, ingyen, hiába' (Sgy.; *tafta* 'így') | M *tijak* 'itt, erre, így' (Sgy.; *tije* 'erre') | E *tosk*, *dosk*, *tosko* 'ott, ugyanott' (NyK. V, 195, Sch. 78, 100, 244, XII, 37), M *tozk* 'oda, ott, ugyanoda, ugyanott, rögtön' (Sgy.), *tostok* 'ugyanonnan' (Sgy.), *tostokoñ* 'ugyanonnan valósi' (Sgy.; E *tošo*, *tosto*,

tozo, M *tošä, tostä, tozä* 'ott, onnan, oda') | E *umok, umyk, umuk* 'régen' (Sch. 11, 16, IX, 82; finn *ammo(in)*, lapp *oabmed* 'régen', BUDENZ, MUSz. 831, MUNKÁCSI, ÁKE. 523, RAVILA: FUF. XX, 106) | M *úiscák, víxcák, vistsok, vestsok* 'együtt, egyszerre' (Lautl. 35, Sgy.; *vestsa* 'együtt').

M igenév -*mü* + -*k'igε* > -*mák*.

Ezek az adatok mind Sgy.-ből és M-ből valók. *Tein, tel* stb. *aramyk, aramok* 'nekem, neked stb. úgy látszik' (*moñdine aram* Chrest. 60, itt *moñine* sajtóhiba; *mondine* stb. *aram, arama, arams, aramks* 'nekem stb. úgy látszik') | *áramok* 'míg él(t)' *éramä* 'élni') | *jotamok* 'multával' (*jotamä* 'elmúlni') | *kutšemok* 'elküldése után' (*kutšemä* 'elküldeni') | *mařamok* 'mihelyt meghallja v. meghallotta' (*mařamä* 'hallani') | *moraftomok* 'elolvasás után' (*moraftämä* 'elolvasni') | *noldamokost* 'elbocsátásuk után' (*noldamä* 'elbocsátani') | *nejmok* 'mihelyt meglátja v. meglátta' (*nejma* 'látni') | *patškodemok* 'megérkeztével' (*patškodämä* 'megérkezni') | *samok* '-től kezdve' (*samä* 'érkezni') | *savomok, sevomok* '-től kezdve' *ševams* 'venni') | *tijmok* 'megtéve' (*tijmä* 'tenni') | *ulemok* 'mihelyt előfordul' (*ulämä* 'lenni') | *vanmok* 'meglátva, tekintettel vmire' (*vanmä* 'nézni').

2. M -*ka*, -*k'ε* stb. 'is'.

Az E -*jak, -kak, -gak* és a M -*ka -k'ε, -ga, -gε, -yga, yge* 'is' függelékszók azonos eredetűek. Az E -*jak* csak magánhangzó vagy palatalizált mássalhangzó után fordul elő (*prijak* 'elesik is' XII, 41, *iladojak* 'ti ne is...' XII, 1, *kijak* 'valaki, senki' Sch. 4, *šejak* 'az is' XII, 51, *toñdak* 'a tied is' XII, 20, *kartak* 'a bocskorok is' XII, 76, *meštjak* 'semmit' IX, 48, stb.), egyébként pusztá -*ak* a szó (Valks 102—3; *isakak* 'tegnap is' XII, 117, *kuncolomsak* 'hallgatni is' XII, 76, *teñ kisak* 'ezért is' XII, 120). A -*kak, -gak* a szó lényeges elemének, a *k*-nak ismétlése. A M -*yga, -yge y, ý* hangja azért keletkezett, mert a md. nyelv a *g*-t a magánhangzók között nem szereti (l. Lautl. 15—6); ezért lett M -*gák* (Lautl. 16; azonos az elemismétléssel keletkezett E -*kak, -gak* szóalakkal) -ből is -*vák*, sőt vannak Sgy. adataim a pusztá -*va, -vo* szóalakra is (melyből tehát az ismételni szándékolt -*k* elmaradt): *ašajkova af* 'semmit sem' (*ašajkavok af* ua.) | *kodamova, kodamovo* 'valamilyen, semmilyen' | *mezeva, mezevo* 'valami, semmi' |

i šakova 'és mégis' | *šufton perfova* 'a fa körül is'. Ez az E M függelékszó, melyben tehát leglényegesebb elem nyilvánvalóan a *k, k'*, előfordul a szópárok végén. Itt tehát dualis-féle szerepet tölt be, de ez a fgr. dualis-féléktől (l. FOKOS: NyK. XLIX, 314 kk.) különbözik. Pl. E *plmatak, koreñatak* 'nemzetségedet is, gyökereidet is' (XII, 10), *vecak, tolcak* 'vízbe is, tűzbe is' (XII, 78), M *k'alonke-valonke* 'nyelvünk is, szavunk is' (Sgy.). Ez vezet rá bennünket két md. ragnak, a *tšek'* és *-nek*-nek eredetére.

E *-tšek'*, M *-tšok'* és változataik.

Ezt a ragot eddig ketten vették észre. BUDENZ az E *langsek-langsek* 'egymás fölött' kifejezést a *langso* 'rajt' szónak a *-jak* 'is' függelékszóval való összevonásából magyarázta (NyK. XIX, 130). PAASONEN illetőleg az ő nyomán TOIVONEN, nem ismerve BUDENZ adatát és magyarázatát, a M *šortšok'* 'seite an seite, nebeneinander, an seiner usw. seite, neben' szó *-tšok'* ragját a finnség *-tse, -tsi* (*maitse, paitsi*)-féle ragjával, sőt tovább menve a zürj. *-dž, votj. -dž, -ž* osztj. *-t, -s* ragokkal egyezteteti (FUF. XIX, 164-5).

TOIVONEN-t a körülmények tévedésbe ejtették. BUDENZ adatát, amint említettük már, nem ismerte, s így csak egy adat állott rendelkezésére. Hozzájárult ehhez a *šortšok'* szónak a megtévesztésre valóban alkalmas 'mellett, egymás mellett' jelentése. PAASONEN úgy látszik, nem jegyezte fel magának, hogy a M *-tšok'* ragnak megfelelő E *-tšek* rag az ő szövegeiben is előfordult, s a jegyzeteiben magában álló M *šortšok'* szóval nem tudva mit csinálni, a *šire* (E *šire* is) 'széle vminek, oldal' szóhoz kapcsolta (Chrest. 136). TOIVONEN azonban PAASONEN-nek azt a magyarázatnak tekinthető szó-besorozását nem hitte el, mert i. h. meg sem mondja, hogy mi a M *šortšok'* alapszava.

BUDENZ pedig 1884-ben, a finnugor nyelvtudomány kezdetének idejében az egy *langsek-langsek* adatból meglátta a rag eredetét. A *tšek'*-féle ragokkal ellátott szók ugyanis rendszerint szópárokban jelentkeznek, úgy hogy a ragokat minden nehézség nélkül az illativusi *-s* vagy (ami a fgr. határozók szempontjából közömbös) az inessivusi *-šo, -šä* ragnak és a *-ka, -k'e* stb. *-k', -k* 'is' függelékszőnek egyesítésével magyarázhatjuk. Igazunk támogatására felhozzuk, hogy M *rätsok* 'sorrendbe(n)', M *petsek-petsek* 'egymásután' kifejezések mellett *latskä-rätskä* 'sorrend-

be(n)' tkp. 'szerbe(n) is, rendbe(n) is' (Sgy.) és *latskü-petskü* ua. tkp. 'szerbe(n) is, végbe(n) is' (Sgy.) kifejezést is kimutathatunk. A ragnak kezdő *ts* affrikátája eredetileg *s* volt; nemcsak BUDENZ adata hangzott *langsek-langsek*-nek, hanem Gramm. 39. is ezt találjuk: *lanksek* 'egymásra'. Ez a *-sek'* aztán *-tsek'*-félére változott, mert a md. *s*, *ś* szívesen változik *ts*, *tś*-re (Lautl. 28), de főleg azért, mert a *-sek* rag md. *t* vagy *d* végű szókhöz téve *ts*, *tś* lesz, s ez a *ts*, *tś* analógiás úton átment a nem *t*, *d* végű md. szókra is. Az előbb említett *petsek-petsek*, *petskü* szókra is szabályszerűen *pesek-pesek*, *peskü*-nek kellene hangzaniok.

A) Sz ó p á r o k b a n : E *langsek-langsek* 'egymás fölött' (NyK. XIX. 130), M *langa-lańtsek*, *langań-lantsek* 'egymásra, egymáson' (Sgy.; *layks*, *laykso*, *layksü* 'rá, rajt') | M *meltsek-meltsek* 'egymás után', *meltsek-petsek* ua. (Sgy.; *mélē* 'után', *pe* 'vég') | E *paraćik'-paraćik'* 'párosával' (Sch. 70; *para* 'pár') | E *pede pecek* 'egymás végébe(n)' (Gramm. 40), M *petsek-petsek*, *-ńe* kicsinyítő képzővel *petsekońa-petsekońa* 'egymás után' (Sgy.; *pe* 'vég') | M *vakstsek-vakstsek* 'egymás mellett' (Sgy.; *vakś* 'mellé').

B) E g y e s s z ó k b a n : E *jalgatsek* 'párjával' (Gramm. 40; *jalga* 'társ') | E *joźotsek* 'sorban' (Gramm. 39, Valks 124; *joźo* 'die äussere haut; oberfläche') | E *lanksek*, M *lańtsek* 'egymásra, egymáson' (Gramm. 39, Sgy.; *layks*, *laykso*, *layksü* 'rá, rajt') | *malatsek* 'közel egymáshoz' (Sgy.; *mala-* 'közelség') | E *meelcek*, *mélček*, M *meltsek* 'egymás után' (XII, 24, Gramm. 39, Sgy.; *mejle*, *mélē* 'után') | M *petsek* 'egymás után', *küđ-petsek* 'egymás kezét fogva' (Sgy.; *pe* 'vég') | M *rätsok*, *ratsok* 'sorrendbe(n)' (Sgy.; *red* 'sorrend') | M *śartśak* (Chrest. 136), *sertsek*, *serťsek*, *serťtsek*, *zeťtsek*, *sirtsek*, *śrtsek* 'egy magasságban, egy színvonalon, egymás mellett, mellettem stb.' (Sgy.; *śer* 'magasság') | M *utortsek* 'egymással szembe(n)' (Sgy.; *utōra*, *utōru*, *utōrs*, *utōrgü* 'szembe, szemben') | M *vakstsek* 'egymás mellett' (Sgy.; *vakśā* 'mellé').

A jelentések alapján világos, hogy a *-tsek'*-ragú egyes szók is eredetileg szópárok voltak, s az is kétségtelen, hogy a *-k*, *-k'*-nak az egyes szókban is, a szópárokban is 'is' illetőleg 'is—is' jelensége van.

E -*nek'*, M -*nek'*, -*nik'*, -*näk*.

Minthogy ez a md. rag rendszerint szópárok végén fordul elő, akárcsak a finn -*ine*, -*in* comit.-instr.-rag (I. STEUER: NyK. XX, 155, XXII, 467; FEHÉR: NyK. XLIV, 221), szinte kínálkozik a következő magyarázat: az E -*ni* (*tečen čini* 'a mai napon' Sch. 243), M -*ne* (*telña, taloña* 'télén' Valks 58, Sgy., *är kizoña* 'minden évben' Sgy.) időhatározói ragot azonosítjuk a finn -*ine*, -*in*, lapp -*ina*, -*in* (I. WIKLUND: FUF. II, 71; SZINNYEI: Fgr. Sprachw.¹ 72—3) com.-instr.-raggal, a -*k'* (-*k*) végzet pedig a -*k'ε* stb. 'is' függelékszóval azonos. Nem látom akadályát annak, hogy pl. az E *telenek' k'izenek'* kifejezésnek 'télén-nyáron' jelentését tkp. 'téllal is nyárral is'-nak magyarázzuk. Bizonyítékunk az is, hogy a M *šinak'-venak'* 'éjjel-nappal' kifejezésnek *šini-veni* ua. (tehát -*k'* nélkül; Sgy.) alakját is idézhetjük.

A) Szópárokban: M *alänek-avának'* 'mindnyájan' (Sgy.; *ale* 'férfi', *ava* 'nő') | M *gožnek-osalnek* 'jó és rossz oldalaival együtt' (Sgy.; *gož* 'jó', *osal* 'rossz') | M *iladnek-šovdavanek* 'estereggel' (Sgy.; *ilet* 'este' *šovdava* 'reggel') | E *k'ed'nek' pilg'nik'*, M *piłgonek-küadnek* 'kézzel-lábbal' (Sch. 382, Sgy.; *k'ed'*, *k'ed'* 'kéz', *piłge*, *piłg'e* 'láb') | E *telenek' k'izenek'* (XII, 44, 62, Chrest. 79), *telenek'-k'izy'nik'* (Sch. 75, 181), *kizenek-telenek* (Gramm. 39), M *kizonek-talonek* (Sgy.) 'télén-nyáron' (*tele*, *talä*, 'tél', *k'ize*, *k'izü* 'nyár') | M *potmonek-ušonek* 'kívül-belül' (Sgy.; *potmä* 'belső', *ušä* 'kül-') | E *čy'nik'-vä'nik'*, *čy'nek' vének'*, *čy'nek-venek'*, *čy'nik' vének'* (Sch. 74, 405, 646, XII, 60, Gramm. 39), M *šinak' vének'*, *šinek-venek'*, *šinok-venok* (Chrest. 135, Sgy.) 'éjjel-nappal' (*tši*, *tši*, *ši* 'nap', *ve*, *vä* 'éj'). És így tovább.

B) Egyes szókban: M *jurnok* 'gyökerestül' (Sgy.; *jur* 'gyökér') | M *kazanak* 'kecskékkal együtt' (Sgy.; *kaza* 'kecske') | M *ladnek*, *ladnok* 'egészen, teljesen, mind, az egész' (Sgy.; *lad* 'szer, mód') | E *mešoknek* 'zsákokkal együtt' (Gramm. 54; *mešok* 'zsák') | M *marnek'*, *marnek*, *marn'ik*, *marnok* 'egészen, teljesen, mind, az egész' (NyK. V, 228, Sgy.; *mar* 'csomó, halom') | M *nenek* 'mindjárt' (NyK. XVI, 389, Sgy.; E *nej*, M *ni* 'már') | E *semijanak* 'családostul' (Gramm. 54; *semija* 'család'). És így tovább.

Az E *ték'é*, M *tač'ä* 'épen ez, ugyanez', E *šek'e*, M *šak'ä*, *šek'ë* 'épen az, ugyanaz' névmások -*k'e*, -*k'ë*, -*ka* végzetét BUDENZ

nyomósító képzőnek (NyK. XX, 459), SZINNYEI a magy. *-k* egyes számú igei személyranggal azonosíthatónak (NyH.⁷ 121, de így már NyH.² 112. l. is), OJANSUU a finn **täkkä*, **sikkä* stb. névmások *-kka*, *-kkä* képzőjével azonosnak tartja (Itäm. Pron. 10). A md. szókat kifogástalanul magyarázhatjuk így is: *tek'e*, *takä* tkp. 'ez is', *šek'e*, *šakü*, *šek'ë* tkp. 'az is'. Annál inkább is gondolhatunk erre a magyarázatra, mivel pl. az orosz nyelvben is (amelynek pedig különösen a kötőszók terén igen nagy hatása van a fgr. nyelvekre) *момъ же* 'ugyanaz' tkp. 'az is', s a magyar nyelvben is *ugyanaz*, *ugyanez* tkp. 'szintén az, szintén ez', vagyis 'az is, ez is' jelentésű.

A M *tafta* 'így' szóban a *-ta* végzet ablativus-rag, hiszen kérdőszava, a *koda* 'hogyan' is a *ko-* névmástőnek *-da* ablativus-ragos alakja. Mivel a M *te* 'ez' szónak ablativusa *tada* (Sgy.), a *tafta* szóalakot a M *tak(ä)* 'épen ez, ugyanez' + *-ta* ablativus-raggal alakultnak kell tartanunk, melyben a *-kt-* a M-ban szabályosan *-ft-* lett. Világos példánk e változásra a M *-ft* műveltető képzőnek és a M *kaftä* 'két' szónak általánosan ismert keletkezési módja.

JUHÁSZ JENŐ.